

Останній шостий розділ праці (с. 271-302) присвячено проблемам прагматичного аналізу дискурсу, який, за справедливим твердженням автора, дає змогу “глибше проникнути у внутрішній світ учасників комунікації, пізнати їх глибинні інтенції, стратегії й тактики впливу на інших людей” [с. 302]. На особливу увагу заслуговують зразки прагматичного аналізу дискурсів і комунікативних стратегій, уміщені в окремому підрозділі (с. 277-302).

Комплексне дослідження проблем лінгвістичної прагматики дає змогу авторові зробити ґрунтовні висноки, сформульовані логічно й доречно (с. 303-304).

Рецензована праця вкрай необхідна сучасній лінгвістиці, оскільки, як уже згадувалось раніше, сучасна лінгвістична прагматика є сферою знань із нечітко окресленим проблемним полем, несформованими повністю методами, методиками та прийомами аналізу й відсутністю метамови. Водночас слід зауважити, що рецензовану працю треба віднести до значних здобутків аналізованої сфери наукових знань. І хоч, за образним висловленням Ф.С. Бацевича, “сучасна лінгвістична прагматика постає як сфера знань без чітких меж, що дозволяє деяким лінгвістам називати її кошиком, в якій скидають не зовсім зручні для семантики і синтактики об’єкти” [с. 30], наукові праці такого типу, переконують, що цей напрям досліджень мови в реальних ситуаціях спілкування особистостей через призму ефективної комунікації є одним із найперспективніших, найбільш динамічних, а тому створення її теоретичної та емпіричної бази – одне з першочергових завдань сучасної науки про мову.

Анатолій Загнітко (Донецьк, Україна),
Любомира Гнатюк (Перемишль, Польща),
Марина Михальченко (Донецьк, Україна)

Надійшла до редакції 1 вересня 2010 року.

ВИСЛОВЛЕННЯ І РЕЧЕННЯ У СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

Рецензія на збірник наукових праць:

Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. 7. Opis, konfrontacja, przekład / Pod redakcją Michała Sarnowskiego i Włodzimierza Wysoczańskiego. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009. – 321 s.

Рецензовані статті з чергового збірника серії праць «Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. 7. Opis, konfrontacja, przekład» тією чи іншою мірою висвітлюють різні актуальні проблеми сучасного мовознавства. Власне, сам збірник наукових праць продовжує серію цього типу напрацювань, що уже стали авторитетними завдяки високому науковому рівню, регулярності, широкій географічній панорамі та ін. Рецензоване видання «**Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. 7. Opis, konfrontacja, przekład / Pod redakcją Michała Sarnowskiego i Włodzimierza Wysoczańskiego. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009. – 321 s.**» сукупно з іншими науковими збірниками напрацюваннями складає цілісність, у межах якої легко простежити динаміку наукових тем та осмислення найсучасніших наукових питань, див.: *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład. 1 / Pod red. Larysi Pisarek i Iwony Łuczaków. – С. – Wrocław: Wyd-wo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1998. – 244 s.*; *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład. 2 / Pod red. Larysi Pisarek i Jana Sokolowskiego. – CVII. – Wrocław: Wyd-wo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2000. – 282 s.*; *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład. 3 / Pod red. Iwony Łuczaków i Jana Sokolowskiego. – CXVII. – Wrocław: Wyd-wo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2002. – 348 s.*; *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład. 4 / Pod red. Iwony Łuczaków i Jana Sokolowskiego. – CXXVII. – Wrocław: Wyd-wo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2004. – 324 s.* «*Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład. 5 / Pod red. Michała Sarnowskiego i Włodzimierza Wysoczańskiego. – CXVII. – Wrocław: Wyd-wo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2005. – 460 s.*; *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja, przekład. 6 / Pod redakcją Michała Sarnowskiego i Włodzimierza Wysoczańskiego. – CXLVII. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2008. – 590 s.* Уміщені в науковому збірнику праці постають актуальними, тому що вияскравлюють сучасне бачення проблем речення, висловлення в слов'янських і неслов'янських мовах з висвітленням їхніх особливостей у суто описовому, контрастивному, семантичному, функційно-комунікативному, ономатологічному, семасіологічному, ідеографічному, когнітивному та інших вимірах. Надзвичайно важливим є розгляд проблем перекладу тих чи тих утворень, текстових величин. Уся серія загалом і кожний науковий збірник зокрема окреслюють ємний спектр мовознавчих проблем, дозволяють з'ясувати специфіку антропоцентричного підходу до аналізу назрелих лінгвістичних проблем. Більшість авторів виходять із концептуальних засад функційно-когнітивної, системно-структурної лінгвістичних парадигм з належним застосуванням методик системно-структурного і таксономійного підходів, що забезпечує переконливість досягнутих висновків. Усі наукові збірники постають результатом проведення авторитетних Міжнародних наукових конференцій *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. Opis, konfrontacja,*

przekład, що відбуваються з 1998 року у Вроцлавському університеті кожні щодва роки за ініціативи Інституту слов'янської філології. Рецензований науковий збірник «Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. 7. Opis, konfrontacja, przekład / Pod redakcją Michała Sarnowskiego i Włodzimierza Wysoczańskiego. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009. – 321 s.» присвячено вісімдесятиріччю від Дня народження професора Антона Фурдаля. У своєму загалі збірник охоплює розмаїту проблематику, що об'єднана особливостями виявами речення і висловлення в різних слов'янських мовах. Науковий збірник відкриває вступне слово його редакторів Міхала Сарновського і Володимира Височанського, в якому вони окреслюють географію учасників останньої Міжнародної конференції і висловлюють своє пошанування професорові Антонові Фурдалеві з нагоди його вісімдесятиріччя, далі подано бібліографію праць вченого (опрацював Володимир Височанський (с. 11-18)), а професор Антон Фурдаль подав власний коментар до бібліографії (с. 19-24).

Автори збірника в низці статей проаналізували принципи середньовічної мовної політики в регіоні *Slavia Latina* з висвітленням статусу латини як способу соціальної диференціації (Наталья Бойко «Принципы средневековой языковой политики в регионе *Slavia Latina*: латынь как способ социальной дифференциации» (с. 39-46), з'ясували особливості фразеологічної компетенції в лінгвокультурологічному аспекті в контрастивних виявах «чеська – словацька» і «чеська – польська» мови із залученням не тільки суто лексикографічних інтерпретацій, але також із використанням репрезентативних даних проведеного експерименту в студентській аудиторії (Дана Балакова, Віра Ковачова «Фразеологическая компетенция в лингвокультурологическом аспекте (чешский – словацкий, чешский – польский языки)» (с. 25-38)).

Aleš Brandner особливу увагу сконцентрував на розгляді варіантних виявів відмінкових форм у російській мові («Вариантные формы падежей имен существительных в русском языке» (с. 47-55) зі з'ясуванням причин варіативності та коментуванням різниці у внутрішньопарадигмальному статусі того чи того варіанта, тому дистрибуція варіантів часто залежить від стилістичної маркованості, рівня частотності у відповідних контекстуальних умовах. Автор виявляє диференційні параметри паралельно варіативних закінчень іменникового родового російського відмінка з послідовним історичним коментарем тих внутрішньомовних чинників, що сприяли посиленню рівно- і нерівноконкурентності цих варіантів. Цікавими є думки А. Бранднера щодо семантичного закріплення певних відмінкових варіантів – форми родового однини на *-у (-ю)* вживались на позначення просторово-часових відношень та характеристика диференційних варіантів у межах реалізації певної семантики та ін. Суттєвим постає простеження автором тенденцій витіснення варіантних закінчень родового іменникового *-у (-ю)* закінченнями *-а (-я)* як поширенішими.

Anna Burzyńska-Kamieniecka у статті «Wpływ sytuacji komunikacyjnej na kształt dialogu w XVIII-wiecznych polsko-niemieckich rozmówkach handlowych Geорга Schlaga» (с. 57-64) з'ясовує вплив комунікативної ситуації у формі діалогу у XVIII столітті в польсько-німецькому розмовнику Георга Шлага. Авторка зауважує, що на формальну структуру діалогів впливають такі чинники: ситуація спілкування, місце перебування комунікантів, контекст обговорюваних питань, соціальні ролі мовців тощо. Щодо офіційної структури діалогів у торгівельній сфері, якій присвячено книгу, можна виділити три основні етапи: 1) «розмова відкриття» (початок діалогу); 2) «розмова продажу» (пропозиція товарів і цін); 3) «закриття діалогу» (завершальний етап спілкування).

У дослідженні Maciej Grochowski «Koncercja słownika partykuł polskich» (с. 65-72) викладено концепцію словника польських часток. У першій частині аналізованої статті подано міркування про специфіку функціонування поняття «частка» і окреслено статус лексичних одиниць, які будуть описані у словнику. Друга частина присвячена розгляду основних принципів укладання лексичних записів, що будуть містити просодичні, синтаксичні, семантичні й прагматичні описи окремих часток і металексикографічну інформацію про них. Пропонований словник, зауважує автор, буде науковим, пояснювальним і документальним.

Józef Jarosz у праці «Onomastyka literacka w duńskim, niemieckim i rosyjskim przekładzie powieści Władysława Stanisława Reymonta *Chłopi*» (с. 73-82) пропонує аналіз літературної ономастики в данському, німецькому та російському перекладах повісті Владислава Станіслава Реймонта «Селянство». У статті зазначено, що онімична лексика може зазнавати різних перетворень у процесі перекладу. Вирішальним фактором тут постає стратегія, яку обрав перекладач. Зіставлення еквівалентів дозволяє ідентифікувати стратегії перекладу, обрані для тлумачення. Щодо автора данського перекладу, то він відтворює майже всі без винятку польські імена, завдяки чому забезпечується відповідність оригіналу. Зовсім іншу стратегію перекладу спостерігаємо в німецькому варіанті, де імена перекладено і частково замінено на німецький еквівалент або парафраз. Усе це зумовлено прагненням привести переклад власних імен у відповідність до фонологічної / графологічної системи мови. Отже, автор звертає увагу на різні стратегії перекладу власних імен, специфіку відстані між джерелами й культурами.

У статті «Українські rzeczowniki odczasownikowe na *-nn(я)*, *-tt(я)* – ich występowanie i funkcje syntaktyczne w tekście plików pomocy programu MS Office 2003» (с. 83-92) Przemysław Józwickiewicz описав українські віддієслівні іменники на *-nn(я)*, *-tt(я)*, їх походження та синтаксичні функції в текстах допоміжних файлів програмного забезпечення MS Office 2003. Пропоноване дослідження постає результатом спостережень над зіставленням зразка текстових файлів програми MS Office з іншими аналогічними за кількістю, але різними щодо стилістики. Автор звертає увагу на те, що існують відмінні риси іменників, утворених на *-nn(я)*, *-tt(я)*. У межах ілюстративного матеріалу автор пропонує аналіз таких виразів: *Використання папки XLStar*; *майстер*

підсумовування; отримання автоматичного оновлення; стиснення файлу суттєво зменшує його розмір; за допомогою лінійки прокручування; списки можна сортувати за зростанням або за спаданням, або вказувати спеціальний порядок сортування тощо. Усі приклади розподілено за семантичними групами. Попри велику кількість ілюстративного матеріалу, запропонованого у статті, відзначимо, що більша увага приділена іменникам на *-nn(я)*, у той час як досить рідко простежувані приклади уживання іменників на *-tt(я)*. У деяких семантичних групах взагалі такі приклади залишено без уваги. Хоча це може бути зумовлено й частотністю уживання таких іменників у текстах. У статті проаналізовано 582 конструкції з віддієслівними іменниками на *-nn(я)*, *-tt(я)* (дібрані з твору Юрія Андруховича «Переверзія»), 1614 одиниць (з посібника А.П. Загнітка й І.Р. Домрачевої «Основи мовленнєвої діяльності»), 1042 конструкції (з українського Кодексу праці), 766 одиниць (з видання «Дзеркало тижня»).

Дослідження Jana Kamiñiecki «Zasady prowadzenia dyskursu religijnego zawarte w staropolskich tekstach polemicznych» (с. 93-100) пропонує аналіз засад релігійного дискурсу в старопольських полемічних текстах. Варто відзначити, що в XVI-XVII ст. різні релігії ставали предметом частих дискусій. Їхні форми варіювалися досить широко: духовний трактат, лист, біблійний коментар тощо, існувало також громадське обговорення. Записи таких бесід на релігійні теми містили не лише голоси ораторів, а також принципи регулювання дискусії. Ці принципи передбачали високий рівень культури мовців, а також рівність їхніх прав, дискусія повинна була стосуватися тільки оголошеної заздалегідь проблеми. Інше питання, зауважує автор праці, якою мірою цих принципів дотримувалися в той час.

У статті «Szczególny-nieszczególny, szczególnie-nieszczególnie – czy para antonimiczna?» (с. 101-110) Anna Kisiel пропонує аналіз мовних одиниць *szczególny*, *nieszczególny*, *szczególnie*, *nieszczególnie*. У роботі запропоновано дві гіпотези. Згідно з однією гіпотезою можливе існування однозначної метапредикативної мовної одиниці *szczególnie* (незалежна частка *szczególnie*), яка семантично походить від прикметника *szczególny*. Друга гіпотеза стосується квазі-антонімів *szczególny*, *szczególnie* та їхніх антонімічних пар. *Nieszczególny*, *nieszczególnie* розглянуто як негативну оцінку того, про що говорять.

Klaudia Koczur-Lejk пропонує розгляд образу шлюбу у творі Варфоломія Папроцького «Nauka Rozmaitych Filozofów, około obierania żony i Stav małżełský» («Obraz małżeństwa w utworach Bartłomieja Paprockiego Nauka Rozmaitych Filozofów, około obierania żony i Stav małżełský» (с. 111-118)). Авторка зауважує, що Варфоломій Папроцький відомий своєю діяльністю в Польщі та Чеській Республіці як «автор двох літератур». Klaudia Koczur-Lejk подає біографічні відомості про Варфоломія Папроцького, що були ключовими для становлення характеру і творчої манери митця. Звертаючись до аналізу творів, написаних чеською і польською мовами, дослідниця звертає увагу на розгляд проблеми вірності дружини та її цілковитого підпорядкування чоловікові: *Muž jest hlavou ženy. Ženy poddané býti mají ve všem Mužům svým. Potřeba jednékaždé ženě, aby se proti manželí svému netoliko čistotně, ale i uctivě ve všem poniženě chovala...* Переконання Папроцького щодо вишесті чоловіка над дружиною, відзначає авторка статті, зумовлене поглядами ренесансних теологів, згідно з якими дружина – це витвір недосконалий (Єва створена з ребра Адама).

Igor Korolov проаналізував універсальний та національно специфічний компонент у комунікативній поведінці різномовних етносів («Коммуникативное поведение разноязычных этносов: универсальное и национально-специфическое» (с. 119-126)), констатуючи, що національна комунікативна поведінка визначується сукупністю норм і традицій спілкування народу (за І.А. Стерніним). Розгляд комунікативної поведінки, простежування стереотипів її вияву належить до активного країнознавства, тому що дозволяє встановити певні сценарії поведінки, простежити ті чи інші комунікативні реакції тощо. У широкому сенсі комунікативна поведінка охоплює і мовленнєвий етикет, і паралінгвістичні компоненти і т. ін., на чому наголошує дослідник. Чи не перші зразки лінгвокраїнознавства подав Нестор-літописець, характеризуючи певні стереотипи полян, деревлян та ін. Незаперечним є те, що національна комунікативна поведінка поєднана з поняттями національного менталітету, національної ментальності, національного характеру, національного темпераменту тощо. Простежує Igor Korolov і різні дефініції поняття *менталітет*, що в широкому тлумаченні охоплює і способи осмислення світу, результати такого осмислення, стереотипи поведінки, вчинки та ін. Менталітет – це характер народу. Останнє відбите у мові, що послідовно реалізовано в літературі, за якою можна легко простежити динаміку національного характеру, душі, темпераменту і под. З'ясовує автор і співвідношення менталітету з мовною картиною світу. Можливо, в цьому ракурсі варто було розкрити особливості кореляції індивідуально-етнічної, корпоративно-етнічної, національно-етнічної площин, що залишилось поза увагою дослідника.

Не викликають сумнівів диференційовані (в кінцевому фрагменті статті) три комунікативні стратегії (аргументативна, ввічлива, особистісно-орієнтована) в комунікативній ситуації «виправдання», кожна з яких має власний інвентар мовленнєвих тактик типу «Виправдання дії, що зумовили конфліктну ситуацію», «Визнання вини комунікантом», «Декларація щирості», «Апеляція до попереднього позитивного досвіду відношень», «Заклик до співчуття», «Пошук суттєвого аргумента виправдання», «Заперечення твердження співрозмовника», «Вербалізація позитивного ставлення до співрозмовника/об'єкта виправдання», «Реакція на зміну психічного/фізичного стану одного з комунікантів», «Пошук іншого винуватця/відповідального», що можуть бути покваліфіковані не тільки для української, російської та англійської лінгвокультур, як наголошує І. Корольов, а для будь-якої лінгвокультури, різниця полягатиме у відповідному маркуванні ролей та їхньому

ієрархічному вияві. І. Корольов констатує, що йому вдалося визначити певні тенденції в комунікативній поведінці у певній ситуації “виправдання” – для українців характерна тенденція до емоційності, для росіян – до щирості, в англійців – до ввічливості. Розвиваючи цю тезу, автор вважає, що експресивність українців детермінує вибір соціальної ролі Дитина в комунікативній ситуації “виправдання”, що є, певною мірою, сумнівним і мало доказовим. Принаймні, використаний фактичний матеріал аж ніяк у цьому не переконує, не підтверджують це й інші дослідники. Звичайно, автор має право на власну оригінальну гіпотезу, але її необхідно завжди підтверджувати відповідним фактичним матеріалом, в іншому разі – вона постає мало аргументованою.

Алла Корольова шляхом зіставлення простежує способи інтимізації ситуації номінації в сучасних слов'янських та германських мовах («Способы отражения ситуации интимизации в славянских и германских языках» (с. 127-136)), що виявлено на особливих виявах співчуття в російській та англійській мовах, окремих ситуаціях ужитку форм звертання, діалогізування мовлення адресанта і под. Заявлений аспект зіставлення слов'янської та германської традицій інтимізації виступає дещо зашироким для статті, тому що інтимізування мовлення, наприклад, в українській, білоруській та російській мовних ситуаціях не постає рівнозначним, не кажучи вже про інші слов'янські мови, те саме стосується англійської та німецької мов. Не зовсім викінченою є теза про те, що «В информативно-регуляторской лексике основным средством реализации функции волеизъявления, или императивности, являются стойкие формулы обращений к народу со стороны тех слоев общества, которые устанавливают и регулируют правила общественного поведения», тому що говориться не про лексику, а про усталені формули мовленнєвого етикету. Досить ґрунтовним постає коментар різних високзвертань до адресатів для підтримування тієї чи іншої усталеної форми поведінки та замкнутість останньої на національні стереотипи поведінки, адекватність сприйняття тих чи інших моделей звертання відповідно до мовної картини світу, тих чи інших ментальних сутностей.

У дослідженні «О певном типе реализации аргументу пропозиционального в языке белоруском, болгарском і польском» (с. 137-148) Małgorzata Korytkowska й Aleksander Kikiewicz розглядають питання про неповну реалізацію семантико-синтаксичних структур у слов'янських мовах (білоруській, болгарській та польській). Механізм синтаксичної компресії позначено альтернативно як синтаксичну конденсацію, що сприймається як неконтекстуальне усічення предикативної позиції в реченні. У поверхневій структурі цей слот заповнюється одним із аргументів. У статті також досліджено три чинники реченнєвої компресії: семантичний, культурно-когнітивний (наприклад, семантичні стандарти) і тема-рематичний (комунікативний).

Особливості найменування птахів у системі народних назв рослин у східнослов'янських і польській мовах охарактеризовано Mirosławoju Małochoju («Названия птиц в системе народных названий растений в восточнославянских и польском языках» (с. 149-156)), де на значному фактичному матеріалі прокоментовано поширення найменування птаха на назви рослин. Інколи суттєву роль відіграють атрибутивні препозитиви / частотивні і поширеними постають препозитиви / постпозитивні компоненти. Це ж стосується й вступного узагальнення про вияв того чи іншого компонента птаха у назвах рослин, бо око птаха – це вже частина, тоді краще говорити про назви птахів та частин їхнього тіла. Такою мала би бути і назва статті. Не зовсім викінченою постає думка про те, що «Сохраняет свое значение и горький вкус растения, из-за которого ягода редко употреблялась человеком: „Вороньи ягоды – это синие ягоды, человек не ест – горьки, попереди всех ягод созревают, на голубель похожи, на желомах растут – лес такой, ягоды крупны, продолговаты маленько”, „Вороньи ягоды – варенье варим, на жимолости растёт, кобылицей зовём, полезны ягоды, говорят; раньше-то называли погана ягода, а нын-то варим её”», тому що не зрозуміло, з чим асоціативно пов'язаний гіркий присмак ягоди – з оком птаха, з вороною як різновидом птаха та її місцем у народній ментальності. Можна погодитися з авторкою щодо асоціативного принципу називання рослин за формою (око, лапка тощо) і за призначенням (непотрібністю для людини, пор. *гусячий горох*, *горошок журавлиний* та ін.; наведене в цій низці *журавлині стручки*, запевне, належить до асоціацій за формою), що вимірювана і щодо людини, і щодо самих птахів (перевага у вживанні і под.). Саме ознаки рослин насправді постають визначальними у формуванні відповідних образів рослин. Перевагою цієї розвідки постає широке використання фактичного матеріалу, почерпнутого з різноманітних лексикографічних та іншого типу джерел, до побажань слід зарахувати потребу ґрунтовнішої класифікації. Зважаючи на цікавий погляд та широке фактичне тло наукової статті, вона посідає гідне місце у контексті наукового збірника.

Пропріальні міфопоетоніми у психолінгвістичному аспекті розглянуто в статті Олени Михайлової («Пропріальні міфопоетоніми як універсально-прецедентні імена в українській та російській мовах. Психолінгвістичний аспект» (с. 157-166)). Досить ґрунтовно описано перебіг асоціативного експерименту та прокоментовано його результати, які підтверджують тезу авторки про ієрархічну маркованість міфопоетонімів та належну їхню асоціативність у сучасних поколіннях. Не викликає заперечення розмежування отриманих асоціацій за змістовими та суто формальними ознаками, що уможливило зіставлення базового та отриманого внаслідок асоціативного експерименту матеріалу. У цьому разі асоціативний експеримент уможливив вияв найбільш репрезентативних моделей атрибутивної сполучуваності міфопоетонімів, що стало опертям для реалізації ідентифікаційної стратегії – *включення в контекст*. Авторка аналізує асоціативне поле планетонімів, прагматонімів та інших реляцій з-поміж міфопоетонімів. Привабливим постає зіставний аналіз результатів

асоціативного експерименту з даними Російського асоціативного словника, тому визначувані стратегії ідентифікації божественного імені через семантичну ідентифікацію (через атрибутивну характеристику), через сферу функціонування божества та стратегію включення в контекст постають переконливими. Варто тільки наголосити, що в українській граматичній традиції наявна диференціація істота / неістота, а термін *жива істота* є плеонастичним і стилістично невиправданим.

Стаття Валерія М. Мокієнка про фразеологічні кальки у слов'янських мовах («Фразеологические кальки в славянских языках» (с. 167-182)) виконана ґрунтовно, аналізований матеріал подано досить коректно з належними аргументами. Приваблює теза автора про те, що фронтальне міжмовне зіставлення фразеології і на цій основі дослідження останньої дозволяє ефективно відсіяти суб'єктивні «націоналізовані» інтерпретації тих чи інших фразем і водночас уможливило по-іншому простежити особливості міжмовної взаємодії на різних ярусах, що підтверджує гіпотезу В. Мокієнка про більшу інтернаціональність фразеології порівняно з лексикою. Аналіз фраземних запозичень вимагає глибинного погляду не тільки на міжмовні контакти, але й на шляхи калькування, напівкалькування і под. Зіставлення фразем дозволяє говорити про так звані російсько-європейські фразеологічні одиниці, оскільки вони прийшли в російську мову з різних європейських мов і відображають ті чи інші ментальні моделі, що згодом трансформувалися в російську мовну картину світу. Такі фраземи В. Мокієнка диференціює на три групи, до складу першої з яких належать такі фраземи, що сприймаються як суто російські за походженням (*в ажуре, брать на буксир, брать на цугундер*), другу складають ті, що не викликають ніяких сумнівів щодо своєї «исконности» (*бросать камешек в чей огород, быть под баишмаком, встать с левой ноги, ни жив ни мертв, мылить голову*), а третю охоплюють фраземи, що здебільшого постають кваліфіковані як національно специфічні, суто російські (*мерить на свой аршин, пустить красного петуха, семи пядей во лбу, пускать пыль в глаза, отложить в долгий ящик*). З оперттям на тлумачення кальок В. Мокієнка на значному фактичному матеріалі розкриває особливості напівкальок у фраземіці, з'ясовує специфіку і шляхи фраземного калькування у XVIII-му – початку XIX-го століть, де це пов'язано було з німецькою та французькою мовами, а XX – XXI – це період калькування англійських фразеологічних одиниць. У цьому разі і змінилася сфера іррадіації – з художнього мовлення перейшла до публіцистичного. Стаття написана творчо, у ній наявні оригінальні наукові твердження і міркування, що засвідчує її наукову цінність.

Лексику російського еротичного фольклору розглядає Larysa Moszczyńska («Лексика русского эротического фольклора» (с. 183-190)), розкриваючи причини посилення наукового зацікавлення табуованою лексикою, що внаслідок демократизації і лібералізації мови здобуло значно більший і ширший вияв, ніж у попередні періоди. Авторка пропонує концепцію витворення статусу сучасної обценної лексики на підставі розгляду еротичної лексики фольклору з простеженням закономірностей вияву заборон і табу, евфемізмів і дисфемізмів та вирізненням трьох етапів становлення і динаміки російського мату – еротична мова фольклору → табуованій статус еротичної мови → мат. Не викликає заперечення і коментування авторкою псевдотабуїзмів, що особливо є прикметним у загадках, пор. схему дослідниці ігрової стратегії в загадці: актуалізація у свідомості адресата табуїзма → реакція на нього → вияв норми → висміювання адресата. Така модель послідовно реалізована в загадках, пор. *Мы ребята удалые, ищем щели полове (ответ – венки)* (РЭФ 228); *Маленький мальчик всем под юбки смотрит (ответ – порог)* (РЭФ 227) і под., де наявний спосіб переносного позначення еротичного шляхом еротизації, згодом дееротизації значення. На думку авторки, останнє є виявом своєрідної принижувальної дії щодо адресата, оскільки в цьому разі наявне «самовикривання» слухача.

Досить переконливими є твердження про те, що дееротизовані вирази набули нових функцій – знуцання, наклепу, прокляття і под. У цьому ракурсі мат постає формулою магічного «знищення» опонента, його опоганення, тому мат виконує комунікативну, провокативну та ініціаторну функції, еротична ж лексика фольклору, на відміну від мату, нейтральна і взаємопов'язана з ритуальним сміхом як феноменом слов'янської культури. Сміх, очевидно, належить до «умонтованих» складників фольклору. У межах останнього еротична лексика має сміхо-сексуальне значення, а лексика мату – стилістично маркована як груба, вульгарна й агресивна. Констатована в останніх фрагментах статті видозміна у використанні російського мату не знайшла підтвердження у відповідному фактичному матеріалі. Загалом матеріал статті цікавий, думки аргументовані.

Стаття «Semantyka słowiańskich wyrazów modalnych typu „mieć” w kontekście zdania» (с. 191-202) (Eva Pallasová) репрезентує аналіз семантики слов'янських модальних виразів типу «mieć» у контексті речення. Інтерпретація авторкою контекстного використання дієслова *mit – mieć* (мати) базується на концепції модальності, що заснована на застосуванні логічних категорій можливості і близькості до структури природної мови. Авторка зауважує, що в порівнянні з іншими модальними словами це дієслово має власні специфічні риси, найважливішими з яких постають такі: воно не має форми майбутнього часу, під час передачі заперечення це дієслово не розмежує внутрішнє й зовнішнє заперечення; тобто логічно очікуваний перехід у додаткову область модальності не відбувається, навпаки це має місце в модальних дієсловах зі значенням обов'язковості й можливості. З генетичного погляду, існують деякі цікаві варіанти значення дієслова *mit*, які виходять у межі майбутнього часу і доказової модальності. Варто також зазначити, що в старослов'янських текстах дієслово *iměti* має або власну семантику деонтичної модальності або деякі інші семантичні значення модальності, які коливаються між значенням модальності та значенням майбутнього часу.

Закономірності метафоризації події в російській та чеській мовах розглянуто Йиндржишкою Пілатовою («Метафоризація события в русской и чешской прессе» (с. 203-212)), де метафоризацію розглянуто крізь призму ментальності, тому стійка або актуальна у мові метафора – це результат загального мисленнєвого процесу, а в полі зору автора метафору розглянуто як один з різновидів актуального образного сприйняття російською і чеською пресою тієї самої події.

Цілком мотивованим є твердження, що образне висвітлення дійсності виступає зручним засобом моделювання певної позовної поведінки мовців. Прийом маніпулятивної стилізації притаманний політизованій мові (мові тоталітаризму, мові правди і брехні, мові реклами, мові стереотипних анекдотів). Політична метафора завжди динамічна, нестійка, значною мірою підпорядкована смакам певної епохи, культури. Так, після «бархатної» революції 1989 р., активним у чеській пресі постав позитивний образ стихії – вітру змін (пор.: 1989 – ČR – *Václavským náměstím zadul vítr naděje*) (Čechová a kol. 1997), а в російській мові у пострадянський час продуктивними, на думку О.М. Григор'євої, виступають метафоричні образи – образ хвороби (*финансовый коллапс, моральная реанимация*), їжі (*пережарить очередное скандальное блюдо, всеядный в политическом смысле*), війни (*форпост буддизма, визовая война, финансовая агрессия*), апокаліпсису (*крах экономики, экологическая катастрофа, СПИД – чума XX века*), злочинності (*политические разборки, постоянно будем на целе*), гри та долі (*судьба "Яблока" – быть одиноким утесом в политическом океане*). Ядерними моделями метафоричного освоєння сучасної російської реальності, як вважає А.П. Чудинова, є дві моделі: «Россия – это преступное общество» (пор.: «*Аграрная фракция – это политические мошенники*», «*Банду Ельцина – под суд*») та мілітарна метафора (пор.: «*Ельцин – полководец без армии*», «*На предвыборном фронте без перемен*»). Ці твердження стали опертям для розгляду проблеми метафоризації події в російській та чеській мовах у публіцистичному мовленні, зокрема на висвітленні шістдесятиріччя перемоги у Великій Вітчизняній війні та Олімпійських ігор у Пекіні, де в обох мовах наявні симетричні моделі «війни / боротьби», «гри / спорту». На думку автора, саме перша модель стала основою для метафоротворення в осмисленні Олімпійських ігор. Досить продуктивними в російському публіцистичному мовленні виступають також моделі «сім'ї» (*Россия как вечно обиженная младшая сестра, которая когда-то была хозяйкой в евро-азиатском доме*) і «колонізації» (*Власти нынешней Россиянии отвели патриотам роль индейцев из резервации*), що відображає особливості мовної картини світу. Водночас останньому властива розгорнута метафора, стилістичне навантаження авторських метафор. Чотири поняттєвих поля («боротьба, війна, бій», «театр, видовище, драма», «нереальний світ – світ казки, міфу», «економічна діяльність») виступають найпродуктивнішими сферами стійкої і творчої метафоризації. Авторські метафори виступають наслідком накладання семантичних сфер цих поняттєвих полів (*Вслед за нашими спортсменами жертвами допинговой чистки стали американцы; Čínská sportovní armáda splnila všechny své cíle*). Досить продуктивною постає також театральна сфера, що внаслідок асоціативних зв'язків є надійним джерелом метафоричного освоєння подій у публіцистиці. Автор викінчено простежує спільні і відмінні тенденції метафоризації події в російській і чеській пресі, де для російської преси знаковою виступає модель економічної діяльності, а для чеської – «агресивна» модель «спортивна поразка – фізична ліквідація» та образні номінації, що ґрунтуються на соматизмах.

Тетяна Плешкова сконцентрувала увагу на діалектній лексиці природи мешканців російського Помор'я в етнографічному аспекті («Диалектная лексика природы в этнографическом аспекте» (с. 213-221)) з простеженням особливостей вияву. Семантична сфера «Природа» постає досить репрезентативною для мешканця північного російського Помор'я, оскільки вся їхня екзистенція пов'язана саме з природою, тому такими важливими постають закономірності диференціації вітрів за силою, напрямом, взаємодією з іншими природними стихіями, а боліт – за особливостями збору ягід на них та ін., що мотивовано активною сферою діяльності людини в цьому регіоні. Це сприяло посиленій деталізації у сфері найменувань тих чи інших, розширенню синонімії, внаслідок чого суттєво розширювалася відповідна семантична сфера у порівнянні з літературною мовою. Незаперечним є факт втрати багатьма говорами цілої низки найменувань сфери «Природа», а досліджувана авторкою лексика є досить обмеженою, хоча функційно остання постає вельми навантаженою, вона активно використовується представниками різних вікових і соціальних груп. Ландшафтні найменування є досить прикметними, оскільки мешканці Архангельської Півночі замкнуті на реалії типу болото, озеро, оскільки їхня діяльність, життєві орієнтації здебільшого замкнуті на ці сфери, пор. збір журавлини, морошки та інших ягід на болотах, що пов'язано з певною небезпекою (*мох* – як назва болота; *болотина* – як *небольшое топкое болото, болотистое место, дыбун* – як *топкое болото, топость* у значенні *топкая часть болота, глаз* – як *свободное от растительности место в болоте, заполненное водой*, і под.). Авторка чітко окреслює прив'язаність тієї чи іншої назви до певного району, що посилює вагомість ареального умотивування номінативами. Для викінченого розкриття шляхів з'яви певної діалектної назви Тетяна Плешкова розкриває походження лексеми (так, слово *корба* має *финно-угорське* походження і побутові значення в значенні *влажное низинное заболоченное место среди хвойного леса* тощо). Не менш цікавою постає діалектна диференціація річок за особливостями віддаленості між ними, наявності острівних елементів (*кошка* в значенні *небольшой песчаный остров в русле реки, песчаная отмель*), їхніх берегів, будови рула, внутрішньої течії (швидкоплинність, чистота води і под.) та ін. Прикметно, що діалектні назви, пов'язані з малою / великою водою, в картині світу мешканців Архангельської Півночі співвіднесені з морськими

припливами і відпливами. Не менш цікавими постають спостереження над діалектними назвами різновидів вітру, оскільки морський промисел був і залишається досить вагомим для мешканців цього регіону, пор. діалектні лексеми типу *моряна, север (сивер, сиверик, сиверко), морской ветер, восток (всток)* та ін. Стаття написана цікаво, в ній використано, крім власне-діалектних записів, і цікаві матеріали, що корелюють з певними асоціативними вимірами. Не зовсім можна погодитися з твердженням авторки, що «...*все феномены культуры объединены общностью основной функции – служит средством человеческой деятельности*», але воно не впливає на наукову викінченість статті.

Ірина Процик досліджує особливості створення українського лінгвокраїнознавчого словника власних назв із простеженням шляхів його використання в дидактиці української мови як чужої («Український лінгвокраїнознавчий словник власних назв і його використання в дидактиці української мови як чужої» (с. 221-226)). На основі досвіду створення «Лінгвокраїнознавчого словника власних назв української мови» на кафедрі українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка авторка розкриває мету створення такої праці, простежує принципи відбору матеріалу, його побудови (тематичний принцип) і з'ясовує його місце у вивченні української мови як іноземної. Заявлений тематичний принцип легко простежуваний на зшитках словника, що вже або вийшли друком, або повністю підготовлені. Так, перший випуск лексикографічного видання охоплює географічні назви (45 одиниць), другий – назви релігійних свят (14 одиниць), третій – назви державних свят та пам'ятних дат (8 одиниць), четвертий – астрономічні назви (25 онімів), п'ятий – власні імена людей (16 найуживаніших з-поміж українців імен), шостий, сьомий (підготовлені до друку, попередні уже вийшли друком), де відповідно шостий – назви пам'яток природи (33 одиниці), сьомий – архітектурні пам'ятки (23 одиниці), триває робота над восьмим. Детально Ірина Процик розглядає методику роботи над тематичною групою «Назви пам'яток природи», простежуючи особливості побудови словникових статей, наявність та основні вияви шрифтової диференціації, висвітлення спільнокореневих лексем, місце у статті похідних, граматичних індексів тощо. Знайшли відображення у словнику і тематико-ситуативні зв'язки реєстрового слова, його вжиток у контексті і под. Така ґрунтовна анотація видання дозволяє визначити його місце з-поміж подібних видань, а її авторці встановити дидактичне навантаження в курсі української мови як іноземної. Його навантаження посилене також наявністю в ньому текстів, що найповніше відображають текстотвірний статус відповідних онімів, диференціюють їхні функції і т.п.

У статті Danuty Pytel-Pandey «*Dyrektwy języka rosyjskiego i niemieckiego: prośba, żądanie, nakaz*» (с. 227-232) розглянуто один з різновидів директивів – бажання, що зінтерпретовані в когнітивному і почасти функційному аспектах. Це засвідчує, що стаття присвячена проблемам сучасної жанрології, що необхідно було підтвердити аналізом відповідної наукової літератури (можливо, це постане в ширшому дослідженні). Авторка з'ясувала елементи комунікації, що мотивують виміри бажання, встановила основні (дев'ять) різновидів бажання, що постають ситуативно мотивованими і реалізують відповідний психосемантичний тип, поза усяким сумнівом, занурений у пресу позитивно-прагматичний контекст. Заявлені дев'ять різновидів не можуть бути кваліфіковані як рівнорядні, хоча їхнє виділення ґрунтується на тих чи інших моделях типу *зроби... / роби... / не роби... / якщо зробиш...*, що, очевидно, вимагало і встановлення відповідного формального речення-висловлення. Не заперечуючи такого напрямку дослідження, який більшою мірою зорієнтований в авторську інтуїцію і функційно-логічні моделі, що в більшості своїй ґрунтується на тих чи інших моделях речення, слід наголосити на значущості мотивованих аргументів. Якраз останнє варто було б розширити, що посилює б викінченість викладеного. На заваді цього міг постати обсяг наукової статті. У статті зустрічаються не зовсім коректні корелятивні моделі-переклади (у тексті вони сприймаються саме як переклади, а не корелятивні форми).

Barbara Rodziewicz у дослідженні «*Świat w obrazach świadomości językowej Polaków i Rosjan*» (с. 233-240) пропонує результати міжнародного експерименту, що проводився у формі опитування, у межах якого польські студенти (раніше також болгарські, українські, білоруські й російські) мали записувати асоціативні ряди до обраних слів. Метою такого дослідження було виявити особливості мовної картини світу, ґрунтуючись на виділенні відповідностей і спільних рис. У пропонованій праці також з'ясовано відмінності у репрезентації мовної свідомості поляків і росіян.

Andrzej Sitarski продовжує свої ґрунтовні студії в царині гумору, обравши цього разу особливе мовлення – рекламне («*К вопросу о реализации языкового юмора в тексте современной польской и русской рекламы*» (с. 241-248)). Не менш знаковим постає також і те, що автор концентрує свій пошук у комунікативній стратегії спокуси, що найадекватніше виявлювана в рекламі, оскільки призначення будь-якого рекламного гасла як ілюктивного висловлення – спонукати споживача до вжитку певного товару. Для розкриття заявленої проблеми автор коротко розглядає історію мовної гри як особливе і спеціально визначене порушення норми для спонукання розкриття сформованої загадки. Активізація закличної та емотивної функцій реклами, формування помітності (рос. броскости), певною мірою, змінює функційні виміри реклами, справляє параметри якої формуються в тематичній, структурній і стилістичній площинах з адекватним використанням мовних засобів. Зібраний фактичний матеріал, стверджує Andrzej Sitarski, дозволяє констатувати, що в сучасній рекламі мовний жарт постає реалізованим шляхом використання: 1) графічних збігів словоформи (рос. **Лучшей хозяйшке – новая SCOVO** **Орodka. SCOVO** / поль. **COOL** **minacja spożycia. 10,5**), омонімії (автор чомусь називає це

модифікацією); 2) модифікації фраземи (рос. **Gallina Blanca – это любовь с первой ложки** (любовь с первого взгляда) / поль. **Komu w drogę – temu NESTLE** (Komu w drogę, temu czas)); 3) багатозначності слова (особливо показовим постає паралелізм прямого і переносного значень (рос. **Никто не работает так чисто, как мы!** **Латвийский Капитал банк**. Чисто – 1) працювати швидко, порядно, 2) працювати законно / поль. **Masmix... na ustach wszystkich**. Подвійне значення виразу: *na ustach* – це 1) говорити про що-небудь і 2) їсти що-небудь, залишаючи рештки на губах); 4) порушення прогнозу (варто було кваліфікувати як шок, про що нижче автор і пише), де наявні неочікування, непередбачуваність другої частини тексту щодо першої, пор. рос. реклама пива: **Молоко втройне вкусней, если это пиво**, де у фінальній частині тексту замість інформації про користь від молока читач здобуває інформацію про пиво; поль. **Cztery lekarstwa na polskie drogi: Citroen AX, ZX, XM i Xantia**, де автор рекламного тексту, пропонуючи читачеві купити машину Citroen AX, ZX, XM і Xantia, використовує прийом порушення прогнозу, зіставляючи марки машини з медикаментами, які використовують у лікуванні; 5) паралелізму, під яким автор розуміє такий різновид розташування слів у реченнєвій структурі, коли одне слово або група слів містить у собі образи, думки і под., що притаманні іншому слову або групі слів, і такі обидва компоненти складають цілісність, пор. рос. **Ресторан Якорь – деловой обед для делового человека**; поль. **Zdrowa woda – zdrowe życie. ЕКО**.

Праця Heleny Sojka-Masztales «Definicje leksykograficzne nazw gatunkowych ptaków w języku polskim» (с. 249-258) містить опис назв птахів у польських словниках. На основі проаналізованих даних авторка зауважує, що інформація в лексикографічних словниках назв птахів має не лише енциклопедичний характер. У Dupaj's Dictionary сучасної польської мови існує тенденція відмови від наукового опису на користь лінгвістичного опису. Всі проаналізовані в статті назви птахів визначені як приклади з надкатегорії («суперкатегорії») *ptaki*, наведемо деякі з них: *drozd, kukulka, szpak, sikorki, dubelt, puszczyk, gawron* тощо. Загалом варто відзначити широке ілюстративне тло пропонованої праці та її високий науковий рівень.

Стаття Jerzy Staszewski «Wykładniki formalne klas rzeczowników abstrakcyjnych w językach słowiańskich i germańskich» (с. 259-264) присвячена дослідженню формальних показників абстрактних класів іменників у слов'янських та германських мовах. Автор розглядає показники граматичних форм статі. Для диференціації підкатегорій у дослідженні застосовується абстрактний клас іменників. Розглянуто зокрема формальні показники віддієслівних іменників (герундіїв) та їхню специфіку у слов'янських мовах. На думку лінгвіста, вони становлять відповідно чітке зображення, підкатегорії значно відрізняються, диференціації можна спостерігати навіть у мовах, де суфіксація відіграє маргінальну роль у словотворенні. Jerzy Staszewski стверджує, що іменники на позначення подій зберігають форму аккузатива, в той час як частина іменників вживається у формі родового відмінка, пор.: 1) *Učitel'a ne odobřali čtenija Brodskogo na urokax*; 2) *Učitel'a ne odobřili čtenije Brodskogo na urokax*. Крім того, суфіксальні форми мають регулярний характер і сутнісну недвозначність. Деякі труднощі у визначенні підкатегорій зумовлені особливостями природних мов.

Майя Шимонюк («Слово и предложение в становлении стиля Набокова» (с. 265-274)) вже у самій назві дослідження надто узагальнює проблему (оскільки говориться про специфіку імплікованості автора-оповідача, то так можна було і назвати статтю), що може бути розв'язана швидше у монографії, аніж у такому короткому жанрі наукового аналізу. Авторка зосереджує увагу на особливостях використання власних імен в ініціальной функції та диференційному навантаженні імені та прізвища як суто авторського прийому, простежує специфіку метафори та її використання як художньої деталі, почасти з'ясовує внутрішньотекстове навантаження вставлених конструкцій, окремих стилістичних фігур типу катахреза, розкриває специфіку ключових слів та ін. Водночас тонко встановлює шляхи авторської іронії, що межує з памфлетністю, виявляє шляхи реалізації імплікованого автора тощо.

Tomasz J. Szutkowski у дослідженні «Toponymy jako środki wtórnej nominacji (na materiale frazeologizmów z komponentem onomastycznym we współczesnym języku rosyjskim i polskim)» (с. 275-284) аналізує специфіку вияву топонімів як засобу вторинної номінації (на матеріалі фразеологізмів з ономастичним компонентом у сучасних російській та польській мовах). Такі одиниці, зауважує автор, постають не лише обов'язковими компонентами обох мов, а й слугують своєрідними етнокультурними показниками. Досить цікавою постає ілюстративна база пропонованого дослідження, наведемо деякі з-поміж проаналізованих у статті прикладів: *szybki Bill, odkryć Amerykę, Europa ojczyzn, иди / пойти в Каноссу, Геркулес (Геракл) на распутье, новый Вавилон, северная Пальмира* тощо. Проте варто відзначити, що недостатньо уваги приділено аналізу фразеологізмів, що є спільними для обох досліджуваних мов. Позитивно видається репрезентація статистичних показників. На основі дослідженого матеріалу (232 фразеологічні одиниці з ономастичним компонентом дібрано з польської мови і 390 – з російської) автор зауважує, що у польській мові фразеологізми з ономастичним компонентом представлені у такому відсотковому співвідношенні: 64 % – одиниці з антропонімічним компонентом, 35 % – з топонімічним компонентом, 1 % – із зоонімічним компонентом. Матеріал російської мови дозволяє дослідникові зробити висновки, що частотними постають фразеологізми із антропонімічним компонентом (72 %), рідше зустрічаються одиниці з топонімічним компонентом (28 %).

Надзвичайно тонкі спостереження в аналізі економії зусиль та ігрового начала в мережі запропонував Ladislav Vobořil у статті «Экономия усилий и игровое начало в Сети» (с. 285-292), побудувавши своє дослідження на фактичному матеріалі, почерпнутому з Інтернету. Саме останній постає сьогодні сферою активного функціонування мови, сферою, де активно взаємодіють і взаємоперетинаються різні стихії мови,

тому Інтернет постає об'єктом зацікавлених студій теорії комунікації, філософії, психології, соціології, лінгвістики та ін. Для лінгвістики знаковою постає амальгамність тексту й особистості у віртуальній реальності Інтернету. Опертям для Ladislava Vobořila стала теза Гасана Гусейнова про те, що «*превращения русского языка в Сети обусловлены не столько практическими потребностями упрощения кода, сколько игровыми условиями виртуального пространства*» (Гусейнов Г. *Заметки к антропологии русского Интернета: особенности языка и литературы сетевых людей*. URL: <http://magazines.russ.ru/nlo/2000/43/main8-pr.html>). Два діалектичних начала – спрощення та мовна гра – постають визначальними для самовияву особистості в Інтернеті. Ці властивості зумовлені, насамперед, особливим типом комунікації в цьому разі – електронний, а також просторовою і почасти часовою розрізненістю комунікантів, відсутність усталених ситуативних компонентів комунікації (візуальності, аудійованості, паравербальності, психологічних настанов, ієрархічності, соціальної мотивованості ролей і под.), водночас реальна вседозволеність тощо. Витворюється особливий комунікант-текст, який може і повинен самовиявити особистість. Тому, на думку автора, спрощення коду (мовна економія, аграматизм, конденсація, компресія) легко простежувано у сфері використання орфографії та пунктуації, спрощення синтаксичних зв'язків, активізації компресивного словотвору (скорочення, абрєвіація тощо), а мовна гра (карнавалізація) наявна в ніках (ономастика), певному (комп'ютерному) жаргоні та у так званій албанській мові. Спрощення і мовну гру дослідник розглядає на російсько-чеському матеріалі, послідовно використовуючи метод зіставлення, тому показовим постає ігнорування ком, крапок, великої літери в синтаксисі Інтернету, дотримування фонетичного принципу правопису, що мотивовано і швидкістю, і певною мовною некомпетентністю комунікантів водночас. Виконаний аналіз обох начал у системі Інтернету цілком мотивований і обґрунтований достатнім фактичним матеріалом, якому автор запропонував власну класифікацію та інтерпретацію виокремлених груп.

Дослідження специфіки викладання і вивчення російської мови римським католицьким духовенством у Східній Польщі під час поділу кордону пропонує Janina Wołczuk у статті «*Nauczanie i uczenie się języka rosyjskiego przez duchownych rzymskokatolickich na Kresach Wschodnich w okresie zaborów*» (с. 293-302). Наприкінці XVIII століття східна частина Речі Посполитої стала частиною Російської імперії. Відповідно у двох третинах вищих шкіл на цій території велися заняття польською мовою римо-католицьким духовенством. Така нова політична ситуація вимагала також вивчення російської мови. Після повстання 1830 року царська влада взяла на себе школи при монастирях і, як наслідок, духовенству було дозволено викладати релігію польською мовою (лише студентам, що були римо-католиками). Потенційні викладачі релігієзнавства отримували освіту у Вільнюській духовній академії, що була переведена до Петербургу в 1842 році. Священики й монахи повинні були вірно служити царю. З 1895 року відповідно до правил Академії було заборонено використовувати польську мову навіть у тихих індивідуальних молитвах і спогадах. Авторка статті зауважує, що влада наполягала на вивченні російської мови та літератури, випускники мали писати теологічні есе латиною, але літературні та лінгвістичні роботи – російською мовою.

Стаття Анатолія Загнітка репрезентує дослідження типології службовості-допоміжності у внутрішньореченневій та внутрішньотекстовій структурах («Типологія службовості-допоміжності в реченні і тексті» (с. 303-312)). Автор зауважує, що ознаками службовості-допоміжності постають: а) розмивання повнозначності й актуалізація синсемантичності слова; б) біфункційність певної одиниці; в) нездатність займати окрему синтаксичну позицію; г) здатність бути елементом синтаксеми, а не утворювати її; г) неспроможність за усталеного порядку слів нести фразовий наголос; д) неможливість займати позицію вставного слова і под. Суттєвим постає простеження автором внутрішньотекстової і внутрішньореченневої допоміжності у власне-структурному (формально-граматичному), семантичному (семантико-синтаксичному) і функційному вимірах, з'ясування диференційних ознак кожного виду службовості-допоміжності, висвітлення основних параметрів розвитку службовості й розширення кількісних характеристик неоднослівних внутрішньореченневих синтаксичних позицій. Позитивним видається широкий діапазон ілюстративного матеріалу, наведеного у дослідженні. Наприклад, на підтвердження тези про те, що описовий предикат містить у своїй структурі допоміжний компонент – дієслівний релятор, автор пропонує контекстуальні вияви найбільш частотних із них (*мати, робити*): *мати* + 1) *вигляд*; 2) *в собі*; 3) *зв'язок (спільність)*; 4) *значення (вагу)*; 5) *ймення*; 6) *право*; 7) *репутацію*; 8) *розум*; 9) *намір*; 10) *думку*; 11) *честь*; 12) *щось*; 13) *вплив*; 14) *надію*; 15) *спочинок*; 16) *певність*; 17) *попит*; 18) *сумнів*. Актуальність пропонованого дослідження мотивована постійними еволюційними видозмінами функційних вимірів категорійних форм, інноваційними тенденціями в граматичному ладі слов'янських і неслов'янських мов, посиленнями внутрішньо- і міжчастиномовних переходів, активізаціями асиметрії форми і змісту у структурі мовного знака, розширеннями вияву внутрішньо- і міжреченневих конденсації, контамінації тощо.

Емоційну оцінність у російській та іспанській фразеології розглядає Андрій А. Зайнульдін («Емоциональная оценочность в русской и испанской фразеологии» (с. 313-321)), прагнучи диференціювати експресивність, емоційність та емоційну оцінність з опертям на образність слова. Тому умотивованим постає твердження Андрія А. Зайнульдінова, що емоційна оцінка відображає емотивний аспект мислення в реалізації експресивної функції мови, що зумовлює ефект впливу, у зв'язку з чим необхідним постає уточнення статусу категорії емоційної оцінності в її відношенні із суміжними категоріями: «експресивність > емоційність > емоційна оцінність», звідки усі емоційно-оцінні одиниці експресивні. На це

спрямоване і прочитання фразем обох мов крізь призму символів і квазісимволів, еталонів і квазіеталонів з використанням в описі прототипу, гештальт-структури. На думку Андрія А. Зайнудінова, «компонент семантики образності є субкомпонентом категорії емоційна оцінність». У силу цього на лексичному рівні субкомпонентами останньої виступають: 1) метафорична образність; 2) інтенсивність вираженої ознаки; 3) звукова образність; 4) словотвірні афікси; а у фразеології її маркують: 1) наявність образності метафоричного характеру (*в самом соку, tener mucho ángel*); 2) непрозора семантична мотивованість (*нести ахинею, балбешка стоеросовая; comer raja у madera*). З-поміж емоційної оцінності автор розрізняє позитивну (пор. дружнє ставлення, ласкаве відношення, схвалення, захоплення) і негативну (несхвалення, граничне несхвалення, зневага, презирство, приниження). Цілоком мотивовано автор дослідження пропонує новий тип класифікації лексичних і фразеологічних одиниць на основі віднесення до лексико-тематичної групи, акцентуючи, що належність «первинних номінативних значень лексичних одиниць або компонентів семантики фразеологічних одиниць до певної ЛТГ зумовлює виникнення вторинної емоційно-оцінної семантики фразеологічних одиниць», пор., наприклад, позитивний спектр лексико-тематичних груп: а) божественного, небесного; б) коштовного, цінного; в) блиску, світла; г) солодкості; г) чарівного; д) знатного; пейоративну ж емотивну оцінність виражають лексико-тематичні групи з наскрізними образними семами: а) чорного, темного; б) чортівного; в) дерев'яного; г) солом'яного; г) порожнечі; д) задухи; е) бруду. Це мотивує твердження, що «можна говорити про певні оцінні квазістереотипи метафоричного характеру у фразеологічних одиницях (еквівалентах оцінних лексичних одиниць): значення «все найпозитивніше» – одиниці типу *ангел, блеск, волшебный*, значення «внутрішньої порожнечі» – одиниці типу *пузырь: лопнет как мыльный пузырь, лезть в пузырь, дутый пузырь, надутый пузырь*; значення «мінливості» – одиниці типу *ветер: ветер в голове, ветреная голова, ветряная мельница, подбитый ветром, со сквозняком в голове; parar viento* – ‘байдикувати, гав ловити, ловити мух’ [DFER 1885:704], *lleno de viento* – ‘пустий, беззмистовний; марнославний, пихатий’ [DFER 1885:620]». Цілоком прийнятними постають і спостереження Андрія А. Зайнудінова щодо лексикографічного маркування експресивно-оцінних фразеологічних одиниць у силу наявного синкретизму використовувати в позитивному реєстрі змішану додаткову примітку *одобр./восх.*, у негативному спектрі – *пренебр./презр.* або *неодобр./пренебр.* Викладені у статті наукові спостереження є викінченими і обґрунтованими.

У рецензованих матеріалах наукового збірника «Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. 7. Opis, konfrontacja, przekład / Pod redakcją Michała Sarnowskiego i Włodzimierza Wysoczańskiego» (Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009) досить чітко простежувана актуальність заявлених проблем, у них по-новому висвітлено ті чи інші мовознавчі питання, в більшості з них опрацьовано зовсім нові проблеми, запропоновано власні, цілоком оригінальні шляхи розв'язання досліджуваного питання. Суттєвим виступає також і те, що в аналізованому збірнику наукових праць віднайшли місце оригінальні студії з проблем контрастивної, ідеографічної, когнітивної, функційної, комунікативної, семасіологічної, текстової та інших різновидів лінгвістики. Окремі з авторів аналізованих студій по-новому і досить несподівано осмислюють утрадиційнені погляди на стилістику Набокова, етнографічні аспекти діалектної лексики, емоційну оцінність у російській та іспанській фраземіках та інше, низка статей розширює утрадиційнене коло лінгвістичних проблем речення і висловлення / висловлювання, що підтверджує наукову цінність виконаних студій. Досить вагомими постають дослідження зі специфіки рекламного тексту, закономірностей побудови лінгвокраїнознавчого словника і под. Рецензований збірник наукових праць *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich. 7. Opis, konfrontacja, przekład / Pod redakcją Michała Sarnowskiego i Włodzimierza Wysoczańskiego. – Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009. – 321 s.* високий рівень опрацювання досліджуваних проблем, а географія його авторів підтверджує уміння його редакторів охопити широке коло наукових центрів сучасного слов'янського світу.

Анатолій Загнітко, Юлія Волянська (Донецьк, Україна)

Надійшла до редакції 3 вересня 2010 року.

СОЦІОЛІНГВІСТИКА У СУЧАСНОМУ МОВНОМУ ПРОСТОРИ

Рецензія на книги:

Мацюк Г.П. *До витоків соціолінгвістики: Соціологічний напрям у мовознавстві: Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 432 с.*

Мацюк Г.П. *Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики: Навч. посіб. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 212 с.*

В останні роки мовознавство позначилося появою серйозних праць з соціолінгвістики – молодій галузі лінгвістичної науки, вітчизняна проблематика якої значно розширилася наприкінці ХХ – початку ХХІ століть.

Серія праць з теоретичних засад соціолінгвістики поповнилася книгами, які привертають увагу і назвами, і сутністю, і розв'язанням поставлених для висвітлення і теоретичного осмислення питань. Це – опубліковані в